

disponeret i fem hovedafsnit: den sociale struktur, økonomiske forhold, den intellektuelle udvikling, religionen og endelig regering og administration. Hvert enkelt tekstuddrag er forsynet med en lille indledning, der kort opridser stykkets baggrund, hvilket er særdeles nyttigt; men ofte angives det tillige, hvorledes udgiverne mener, teksten skal forstås, hvilket synes mindre hensigtsmæssigt. Alle tekster er omsat til moderne engelsk. – Der findes en beskeden litteraturliste, mens der mangler register.

Det er ubestrideligt, at denne antologi er underholdende læsning. Udgiverne har i denne henseende haft en heldig hånd, og de har tilsyneladende ikke sparet nogen anstrengelse for at samle de mest forskelligartede og fængslende tekster. Gribende er således ærkebiskop Grindal's modige brev til dronningen i december 1576 (pp. 125 f.), hvori han afslog at indlede den beordrede efterfølgelse af de presbyterianske prædikanter; dette brev førte til hans afsættelse. Tankevækkende er også Thomas Hobbes' teorier om universiteterne som arbejdssteder for de radikale bevægelser (pp. 82 f.). Tilsammen udgør disse tekster en broget mangfoldighed, der tegner et farverigt, men noget kalejdoskopisk billede af tiden.

I sit hele oplæg og sin fremtræden sigter antologien på »den dannede almenhed«. Med henblik herpå er den velegnet på grund af den pædagogiske opbygning og det underholdende tekstudvalg. I den højere undervisning synes den dog næppe at kunne finde anvendelse; det vide sigte og den begrænsede plads har tvunget udgiverne til en så kraftig beskæring af teksterne, at de næppe med held kan anvendes i en avanceret undervisning. Det manglende register, det moderniserede sprog og »bruganvisningen« til hvert enkelt tekststykke reducerer ligeledes anvendelsesmulighederne i denne henseende, og selv på alment plan begrænser den kraftige redigering nok læsernes muligheder for at nå den umiddelbare kontakt med fortiden, som var tilsigtet. Det er med megen ret, at denne antologi i forlagsreklamen betegnes som "a menue of Elizabethan delights". – Som det ofte er tilfældet, således også her: de lækre specialiteter skærper appetitten, mens sulten må stilles med noget mere substantielt.

Knud J. V. Jespersen

G. R. Elton: Reform and Renewal. Cromwell and the Common Weal. Cambr. U.P. 1973. x + 175 s. £ 2.90 indb. £ 1.20 paperback.

Professor Eltons langvarige og intense beskæftigelse med Thomas Cromwell er velkendt og respekteret. Denne bog følger sig ind i den lange række af Eltons Cromwell-studier – dog med det særlige kendemærke, at det nu – ifølge hans eget udsagn – er sidste gang, han tager Cromwell op til behandling i en større sammenhæng. Det har været Eltons langsigtede mål at undersøge tre sider af Cromwells virke, nemlig "the ruler of the state, the chief of the police, and the promotor of reform" (p. vii). De to førstnævnte sider har han behandlet i de to monografier *The Tudor Revolution in Government* (1953), og *Policy and Police* (1972). Den sidstnævnte er emnet for denne bog.

Den indledende forskningsdiskussion, der tager sit udgangspunkt i W. Gor-

don Zeevelds banebrydende værk fra 1948, *Foundations of Tudor Policy*, munder ud i en konstatering af, at de relativt få behandlinger af "commonwealth"-bevægelsen under Henrik VIII og Edward VI fra Zeeveld og fremefter forsømmer at undersøge, hvorvidt og hvorledes denne bevægelses teoretiske indhold blev omsat i praktisk politik. Dermed er bogens præcise formål angivet: at undersøge, hvorledes Cromwell søgte i praksis at udmønte de reformtanker, der fostredes i den kreds af intellektuelle, der omgav ham.

I de første kapitler tegnes en kort biografisk skitse af Cromwell, hvori han karakteriseres som en mand, der uden nogen formel uddannelse færdedes hjemmevant i de intellektuelles verden, ligesom han fremstilles som en »via media«-mand (p. 50). Derefter analyseres den kreds af sociale reformatorer, som Cromwell tilsyneladende øvede en magnetisk tiltrækning på. Elton konstaterer, at der til stadighed foregik en fordomsfri meningsudveksling om sociale og økonomiske spørgsmål mellem denne kreds og Cromwell, hvilket resulterede i et veritabelt cromwell'sk reformprogram. I kap. 4 behandles det instrument, som Cromwell benyttede i forsøget på at føre reformerne ud i livet: parlamentet og lovgivningen. Man følger, hvorledes reformforslagene omhyggeligt blev tilrettelagt, så der var en rimelig mulighed for at få dem igennem. Af særlig værdi er det, at Elton her søger at flette lovforslag af privat proveniens ud fra dem, der skyldtes regeringsinitiativ. Derved tegnes konturerne af Cromwells reformpolitik betydeligt klarere end hidtil.

Efter en omhyggelig undersøgelse af, hvilke dele af reformprogrammet, der udmøntedes i praktisk lovgivning, får man i det afsluttende kapitel Eltons endelige bedømmelse af Cromwell og hans virke som social reformator. I konsekvens af den forudgående undersøgelse karakteriseres Cromwell som en begavet pragmatiker, der i enestående grad forstod at udvælge de dele af sine intellektuelle »bagmænds« ikke altid lige virkelighedsnære reformprogrammer, der med held kunne udmøntes i praktiske reformer af ganske radikal art, uden at dette i det ydre fremstod som en revolution. "Continuity and law were the wisely chosen poles, which carried the banner inscribed reform and renewal" (p. 160) – Cromwell forstod kort sagt som få det muliges vanskelige kunst. Med denne undersøgelse skabes der en klar forbindelse mellem de forskningsmæssigt velbelyste "commonwealth"-folk og den omdebatterede Thomas Cromwells sociale og økonomiske politik. Der kastes på denne måde også et sidelys ind over andre sider af debatten om Englands historie i reformatiønsårtiet, herunder især trekantsforholdet konge – parlament – Cromwell, hvor Elton giver den gamle tese om parlamentet som kongens lydige redskab dødsstødet.

En omtale af Eltons sidste Cromwell-bog bør ikke slutes uden nogle bemærkninger om den elton'ske Cromwell-figur, der visselig har undergået nogle forandringer i løbet af sin 25-årige eksistens. Sammenligner vi den Cromwell, Elton præsenterede for os omkring 1950, med det portræt, der tegnes i denne bog, er der iøjnefaldende forskelle: det er ikke blot portrættets nuancer, der er ændret; men også visse grundlæggende linier er tegnet om. 1950ernes revolutionære bureaukrat med det fast strukturerede program er afløst af en mere menneskelig Cromwell, der tror på den gyldne middelvejs politik og er i besiddelse af en højtudviklet sans for det muliges kunst. – Det sidste portræt

er ikke det mindst troværdige. Elton erkender selv og vedstår sig denne glidning som et resultat af sine studier (– og formentlig under indtryk af de heftige sammenstød med G. L. Harriss og P. H. Williams i *Past and Present*, 1963–65). Een ting fastholder han dog, formentlig med rette: Cromwells "central position in the history of his time, the history of the Tudor century, and the history of England" (p. vii).

Knud J. V. Jespersen

Alison Gilbert Olson: Anglo-American Politics 1660–1775. The Relationship between Parties in England and the Colonial America. Clarendon Press: Oxford University Press, 1973. xiii + 192 s. £3,50.

'Anglo-American Politics 1660–1775' er en bog af beskedent omfang, men om et omfattende emne. Forfatteren har stillet sig det spørgsmål, hvad selve eksistensen af et britisk imperium betød for den politiske – og hér navnlig den partipolitiske – udvikling i moderlandet og i de enkelte kolonier i det 17. og det 18. århundrede; og det er – forståeligt nok – hendes håb, at bogen vil vise sig at være af værdi også for historikere, der beskæftiger sig med tilsvarende problemer i nyere tid.

Forfatteren har kunnet bygge på en meget righoldig litteratur omfattende såvel Englands som koloniernes historie. Denne forskning udmærker sig ved et betydeligt antal detailundersøgelser af institutioner, problemer og enkeltpersoner. Som så megen anden 'imperiallitteratur' præges den dog samtidig af en vis geografisk betonet snæverhed, idet den enkelte koloni ofte er blevet behandlet mere eller mindre isoleret fra de øvrige, ligesom søgelyset hyppigt har været rettet mod enten den engelske eller den amerikanske side af det udvalgte problem. Bogens synkrone behandling af de politiske forhold i London og i de enkelte kolonier har derfor selvstændig værdi.

I årene 1660 til 1775 knyttedes de økonomiske og politiske bånd imellem England og kolonierne stedse tættere; og forfatteren argumenterer for, at dannelsen af partilignende interessegrupper på begge sider af Atlanten afspejler denne udvikling. Hun betragter perioden frem til afslutningen af den spanske arvefølgekrig som en fase præget af en voksende kontakt imellem det engelske kabinet og den engelske opposition med tilsvarende grupper i Amerika. Denne politiske balance blev sprængt med Tory-partiets fald; og Whig-suprematiets stort set uimodsagte opfattelse af koloniernes rolle i imperiet skabte derpå grundlaget for den voksende anti-britiske holdning i de forskellige assemblies.

Bogen er velskrevet og letlæst. Dens brugsværdi svækkes dog i nogen grad af, at forfatteren ikke har forsynet den med en materialeoversigt. Dette savn bliver ikke mindre føleligt, når forfatteren i noterne blot refererer til andre forfatters efternavne – især ikke når dette er Smith eller Brown. Der er imidlertid næppe tvivl om, at selve den synsvinkel, forfatteren argumenterer for at anlægge på forholdet mellem England og kolonierne, vil vise sig relevant. For en ikke-specialist efterlader bogen dog det indtryk, at thesen endnu er baseret på et ret begrænset materiale, især for den sidste halvdel af periodens vedkommende. Forfatteren er imidlertid selv vidende om dette forhold, idet